

מקום הדלקת נר חנוכה לשיטת הרמב"ם

איתא במס' שבת (כא:), ת"ר נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ, אם היה דר בעלייה מניחה בחלון הסמוכה לרשות הרבים, ובשעת הסכנה מניחה על שלחנו ודיו, ע"כ. ופרש"י שם (ד"ה מבחוץ): משום פרסומי ניסא ולא ברה"ר אלא בחצרו שבתיהן היו פתוחין לחצר; ופירש נמי (ד"ה ואם היה דר בעלייה): שאין לו מקום בחצרו להניחה שם. הרי ס"ל לרש"י דמדליק בחצר כשאפשר. ועיין שם בתוס' (ד"ה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ), "ומיירי דליכא חצר אלא בית עומד סמוך לרה"ר אבל אם יש חצר לפני הבית מצוה להניח על פתח חצר." ועיין בשולחן ערוך (או"ח סי' תרע"א ס"ה), "נר חנוכה מניחו על פתח הסמוך לרשות הרבים מבחוץ. אם הבית פתוח לרה"ר מניחו על פתחו. ואם יש חצר לפני הבית מניחו על פתח החצר. ואם היה דר בעליה שאין לו פתח פתוח לרה"ר מניחו בחלון הסמוך לרה"ר." וכן הוא נמי שיטת הטור (שם סי' תרע"א).

מיהו עיין דברי הרמב"ם בהל' חנוכה (פ"ד ה"ז), "נר חנוכה מצוה להניחו על פתח ביתו מבחוץ בטפח הסמוך לפתח על שמאל הנכנס לבית כדי שתהיה מזוזה בימין ונר חנוכה משמאל. ואם היה דר בעליה מניחו בחלון הסמוכה לרשות הרבים." הרי בניגוד לשיטת רש"י, תוס', הטור, והשול"ע, לא כתב הרמב"ם דמניחו בחצר או על פתח חצר של ביתו (או בפתח עלייתו) אם יש לו והוא פתוח לרשות הרבים, ואדרבא משתמע מפשטות דברי הרמב"ם דמניחו על פתח ביתו או בחלון עלייתו בכל ענין, ואינו מדליק בחצרו או על פתח חצרו או פתח עלייתו כלל. והדבר צריך באור.

והנה כתב הרמב"ם, "מצוה להניחו על פתח ביתו מבחוץ בטפח הסמוך לפתח על שמאל הנכנס לבית כדי שתהיה מזוזה בימין ונר חנוכה משמאל." מיהו כתב השולחן ערוך (שם סע' ה'): "נר חנוכה מניחו על פתח הסמוך לרשות הרבים מבחוץ. אם הבית פתוח לרשות הרבים מניחו על

פתחו. ואם יש חצר לפני הבית מניחו על פתח החצר. ובהמשך (סע' ו') כתב: "מניחו למעלה מג' טפחים ומצוה להניחו למטה מעשרה טפחים ... אבל אם מניחו למעלה מעשרים אמה לא יצא." ועוד כתב (סע' ז'), "מצוה להניחו בטפח הסמוך לפתח משמאל כדי שתהא מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל, ואם אין מזוזה בפתח מניחו מימין."

הנה הרמב"ם כלל את דין הדלקה אל פתח ביתו מבחוץ בהדי דין הדלקה על צד שמאל, אולם השו"ע הפריד את אלו ב' דינים זה מזה. [ועיין בסוגיא במס' שבת, דדין הדלקה על פתח ביתו מבחוץ הובא בבבוייתא (כא:), ודין הדלקה על צד שמאל הובא רק במימרא דרבה בשם רב שמואל מדפתי (כב.).] משתמע מדברי השו"ע דהדלקה בצד שמאל היינו רק דין לכתחילה ואינה מעיקר מצות הדלקה, שהרי כתב בסעיף ה', "נר חנוכה מניחו על פתח הסמוך לרשות הרבים מבחוץ, ובסעיף ז' כתב, "מצוה להניחו בטפח הסמוך לפתח שמאל." כלומר, דבע"כ צריך להדליק נר חנוכה על פתח ביתו הסמוך לרשות הרבים, ויש מצוה נוספת לכתחילה להדליק בטפח הסמוך לפתח שמאל. [השוה לשונו כאן ללשונו בסעיף ו', שכתב, "מניחו למעלה מג' טפחים ומצוה להניחו למטה מעשרה טפחים." התם נמי למעלה מג' טפחים היינו לעיכובא, ולמטה מי' טפחים היינו רק לכתחילה, ולהכי בטאו בלשון 'מצוה'. ולשון השולחן ערוך וסדר הערכתו את דינים אלו הוו כלשון וכסדר הערכת הדינים האלו בטור.]

מיהו לא משתמע כן מהרמב"ם, דכלל דין הדלקה על פתח ביתו מבחוץ עם דין הדלקה על צד שמאל, ולא הפריד דין זה מדין זה כלל; לכן נראה דס"ל להרמב"ם דהדלקה בצד שמאל הוי מעיקר מצות הדלקת נר חנוכה. [ועיין במס' סופרים (כ:ה), דדין הדלקה על פתח ביתו מבחוץ ודין הדלקה על צד שמאל מובאין בחדא מחתא, כדברי הרמב"ם.] והנה הרמב"ם ג"כ לא כתב כמו השו"ע (וכלשון הרא"ש שהובאה בטור) דאם אין מזוזה על פתח ביתו שאז ידליק על צד ימין; אדרבא, ס"ל להרמב"ם דלעולם מדליק על צד שמאל, והיינו טעמא משום דס"ל דהדלקה על צד שמאל הויא

חלק דעצם דין הדלקה על פתח ביתו מבחוץ והויא מעיקר דין הדלקת נר חנוכה.

ונראה לבאר דשיטת הרמב"ם היא דנר חנוכה צ"ל מתקוני הבית וחלק ממנו, וע"כ אי אפשר להדליקו בחצר, דהוא נפרד מן הבית. וכיון דנר חנוכה הוי מתקוני הבית וחלק ממנו, צ"ל קבוע לעולם במקום אחד, דהיינו על פתח הבית מבחוץ בצד שמאל או בחלון, אם היה דר בעלייה, והדלקתו שם הויא מעיקר הדין ולא מצוה בעלמא; ומהאי טעמא נמי ס"ל להרמב"ם דאפילו אין לו מזוזה על פתח ביתו, אין להדליק בצד ימין, דצד שמאל הוי מקומו דנר חנוכה, דבעי לאדלוקי התם כדי למקבעיה באתריה בתורת תקון הבית וחלק ממנו כפי תקנת חכמים.

ואין זה אומר דס"ל להרמב"ם דנר חנוכה הוי חובת הבית, שהרי אפילו אי ס"ל דהוי חובת הגברא, ס"ל דנתחייב הגברא להדליק בצד שמאל (או בחלון אם היה דר בעלייה) כדי שיהא נר חנוכה לעולם קבוע שם בתורת תקון הבית וחלק ממנו, דכך היא דרך עשיית המצוה.

עיינן בחידושי הר"ן במס' שבת (כב: ד"ה כדי שתהא מזוזה בימין):
"והלכך מזוזה בימין ונר חנוכה משמאל ויבא בעל הבית בטלית מצוייצת ביניהן." (וכ"ה בריטב"א שם.) הנה ס"ל דענין מזוזה בימין ונר חנוכה משמאל הוי ענין של היות הגברא מסובב במצוות. אולם לפי הנתבאר בשיטת הרמב"ם, נראה לפרש באופן אחר, **דהושוה נר חנוכה למזוזה השוואה גופנית וממשית**, דכמו שהמזוזה הויא מתקוני הבית וחלק ממנו בצד ימין, כך צ"ל נר חנוכה מתקוני הבית וחלק ממנו בצד שמאל. ס"ל להרמב"ם דדומה נר חנוכה למזוזה בהאי גוונא, דתרווייהו הוו מתקוני הבית וחלק ממנו, ואינם רק ענין של היות הגברא מסובב במצוות. מיהו רש"י, תוס', הטור, והשו"ע ס"ל דאין נר חנוכה מתקוני הבית וחלק ממנו, וע"כ ס"ל דשפיר מדליק בחצרו, ומהאי טעמא נמי כתבו הטור והשו"ע דהדלקה בצד שמאל הויא רק מצוה לכתחילה, ואם אין מזוזה אז ידליק נר חנוכה בצד ימין.

הגם דרוב ראשונים פליגי אהרמב"ם בהאי עניינא, כדנתבאר, יש להעיר דפשטות לשון הגמ' מסייעת את שיטתו. הנה אע"ג דקיימא לן דהדלקה עושה מצוה ולא הנחה (עי' מס' שבת כג., וברמב"ם הל' חנוכה פ"ד ה"י, ובשול"ע אל"ח סי' תרע"ה ס"א), מכל מקום כל דיני מקומו דנר חנוכה מופיעים בלשון הנחה: "נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ אם היה דר בעלייה **מניחה** בחלון הסמוכה לרשות הרבים ובשעת הסכנה **מניחה** על השלחן ודיו ... נר חנוכה מצוה להניחה בתוך עשרה ... נר חנוכה **שהניחה** למעלה מעשרים אמה פסולה" (שבת כא: -כב., וכן העתיקו הפוסקים, אע"ג דבשאר דיני נר חנוכה השתמשה הגמ' והעתיקו הפוסקים בלשון של הדלקה ולא הנחה). ואתי שפיר להנתבאר בשיטת הרמב"ם, דאע"ג ד**מעשה** המצוה היינו **ההדלקה**, ס"ל להרמב"ם ד**קיום** מצות נר חנוכה מיהא היינו **קביעותו** ע"י שנדלק בטפח הסמוך לביתו מבחוץ על צד שמאל או בחלון עלייתו הסמוכה לרשות הרבים, דע"י זה שנר חנוכה נדלק כ**שמונת** שם, נקבע להיות מתקוני הבית וחלק ממנו.

והנה הרעיון שנר חנוכה הוא זכר לנרות המנורה שבמקדש מתגשם היטב בגישת הרמב"ם, שהרי המנורה היא מתקוני המקדש ומתקיים דינה רק כשהיא בהיכל, וה"נ הוי נר חנוכה מתקוני הבית ומתקיים דינו רק במקום המיוחד של הבית.